

Sygn. akt III CSK 134/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 kwietnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Roman Trzaskowski

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie z powództwa Syndyka Masy Upadłości "B." S.A. w upadłości
likwidacyjnej w K.

przeciwko Bankowi (...) S.A. w W.

o uznanie czynności za bezskuteczne,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 13 kwietnia 2017 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 26 listopada 2015 r., sygn. akt I ACa (...),

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od powoda na rzecz
pozwanego kwotę 10 800 zł (dziesięć tysięcy osiemset złotych)
tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Syndyk (pierwotnie zarządca tymczasowy) masy upadłości „B.” Spółki
Akcyjnej w upadłości likwidacyjnej w K. (dalej: „B.”) pozwem z dnia 14 marca 2014 r.

domagał się uznania za bezskuteczne w stosunku do masy upadłości aktów ustanowienia na rzecz pozwanego Banku (...) Spółki Akcyjnej w W. (dalej „Bank (...)\") hipoteki kaucyjnej z dnia 17 lutego 2009 r. oraz z dnia 3 września 2009 r. Wyrokiem z dnia 29 kwietnia 2015 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił powództwo.

Sąd ustalił, że w dniu 30 listopada 2005 r. B. zawarł z Bankiem (...) Spółką Akcyjną (poprzednikiem prawnym Banku (...)) umowę, na podstawie której poręczył za zobowiązania spółki A. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wynikające z umowy kredytowej z dnia 18 sierpnia 2005 r. W dniu 4 lutego 2009 r. strony zawarły aneks nr 1 do umowy poręczenia, w wyniku którego B. w dniu 17 lutego 2009 r. ustanowił na rzecz Banku (...) hipotekę umowną łączną kaucyjną do wysokości 79 200 000 zł na nieruchomościach należących do B. określonych w akcie ustanowienia hipoteki. W dniu 1 września 2009 r. strony zawarły aneks nr 2 do umowy poręczenia, w wyniku którego B. w dniu 3 września 2009 r. ustanowił kolejną hipotekę umowną łączną kaucyjną do wysokości 79 200 000 zł na innych nieruchomościach należących do B. określonych w akcie ustanowienia hipoteki.

Na skutek wniosku z dnia 18 listopada 2009 r. w dniu 1 kwietnia 2010 r. została ogłoszona upadłość likwidacyjna B. W dniu 14 lipca 2011 r. syndyk złożył na podstawie art. 130 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (ówcześnie jedn. tekst: Dz. U. z 2009 r., Nr 175, poz. 1361 ze zm., dalej „p.u.n.”, obecnie art. 130 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe, jedn. tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 2171 ze zm.) wniosek o uznanie przez sędziego-komisarza za bezskuteczne w stosunku do masy upadłości ustanowienia hipotek w dniach 17 lutego 2009 r. i 3 września 2009 r. Na skutek pytania prawnego sądu rozpoznającego zażalenie na postanowienie sędziego-komisarza z dnia 26 października 2011 r. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 8 sierpnia 2012 r., III CZP 42/12 (OSNC 2013, nr 3, poz. 30) stwierdził, że upadły, który udzielił poręczenia i zabezpieczył wykonanie tego zobowiązania ustanawiając hipotekę, jest dłużnikiem osobistym wierzyciela w rozumieniu art. 130 ust. 1 p.u.n. W konsekwencji sąd upadłościowy postanowieniem z dnia 5 marca 2013 r. oddalił wniosek syndyka złożony na podstawie art. 130 p.u.n. W dniu 28 stycznia 2013 r. syndyk wytoczył powództwo o ustalenie bezskuteczności ustanowienia hipotek na podstawie art.

189 k.p.c. Wyrokiem z dnia 30 kwietnia 2013 r. Sąd Okręgowy w K. powództwo to oddalił, a Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 22 października 2013 r. oddalił apelację syndyka.

Sąd Okręgowy przyjął, że powództwo syndyka o uznanie - na podstawie art. 527 k.c. w związku z art. 131 p.u.n. - ustanowienia hipotek w dniu 17 lutego 2009 r. i w dniu 3 września 2009 r. za bezskuteczne względem masy upadłości podlega oddaleniu, gdyż zostało wniesione po upływie zakreślonego w art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. dwuletniego terminu. Bieg tego terminu rozpoczął się w dniu ogłoszenia upadłości B. Jest to termin zawity, do którego nie stosuje się przepisów o przerwaniu biegu przedawnienia. Ponadto, zgłoszone obecnie żądanie uznania ustanowienia hipotek za bezskuteczne względem masy upadłości nie jest tożsame z wnioskiem syndyka z dnia 14 lipca 2011 r. o uznanie ich za bezskuteczne względem masy przez sędziego-komisarza, gdyż żądanie to i wniosek mają różne podstawy prawne.

Apelację od wyroku z dnia 29 kwietnia 2015 r. wniósł powodowy syndyk. Zarzucił naruszenie art. 123 § 1 pkt 1 k.c. przez niezasadne uznanie, że przepis ten nie ma zastosowania do terminów określonych w art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. i w art. 534 k.c. i że wygasło uprawnienie powoda do żądania uznania ustanowienia hipotek za bezskuteczne względem masy upadłości.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 26 listopada 2015 r. oddalił apelację. Podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, jak również przyjętą przez ten Sąd ocenę prawną. Powołując się na rozwój regulacji dotyczącej terminów przedawnienia i terminów zawitych, różnice między przedawnieniem a prekluzją oraz wzgląd na ochronę interesu osoby będącej beneficjentem kwestionowanej czynności i na pewność obrotu, podtrzymał stanowisko, że nie ma podstaw do stosowania - w drodze analogii - przepisów regulujących przedawnienie do terminów zawitych, które są określone w art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. i art. 534 k.c.

Skargę kasacyjną od wyroku z dnia 26 listopada 2015 r. wniósł powód, zarzucając naruszenie art. 328 § 2 w związku z art. 378 § 1 i art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 123 § 1 pkt 1 k.c. w związku z art. 132 ust. 3 p.u.n. i art. 534 k.c. Wniósł

o uchylenie zaskarżonego wyroku i o przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Naruszenie art. 328 § 2 w związku z art. 378 § 1 i art. 391 § 1 k.p.c. miało polegać na tym, że Sąd Apelacyjny nie omówił w sposób wystarczająco precyzyjny powodów, dla których uznał, iż do terminów zawitych określonych w art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. i art. 534 k.c. nie można stosować - w drodze analogii - przepisów kodeksu cywilnego o zawieszeniu lub przerwie biegu przedawnienia.

Sąd Apelacyjny wskazał w uzasadnieniu motywy przyjętej przez siebie oceny prawnej. Wbrew twierdzeniom powoda motywy te są precyzyjne i jednoznaczne. Ich istota sprowadza się - jak wskazano - do stwierdzenia, że rozwój regulacji terminów przedawnienia i terminów zawitych, różnice między przedawnieniem a prekluzją oraz wzgląd na ochronę interesu osoby będącej beneficjentem kwestionowanej czynności i na pewność obrotu, powodują, iż nie ma podstaw do stosowania - w drodze analogii - przepisów regulujących przedawnienie do terminów zawitych określonych w art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. i art. 534 k.c. Zarzut naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 378 § 1 i art. 391 § 1 k.p.c. jest więc bezzasadny.

Według powoda naruszenie art. 123 § 1 pkt 1 k.c. w związku z art. 132 ust. 3 p.u.n. i art. 534 k.c. miało polegać na tym, że Sąd Apelacyjny niezasadnie przyjął, iż przepis art. 123 § 1 pkt 1 k.c. nie ma zastosowania do terminów zawitych określonych w art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. i art. 534 k.c. W rezultacie błędny miał być wniosek Sądu, że terminy te nie uległy przerwaniu na skutek wniosku powoda złożonego na podstawie art. 130 p.u.n. w dniu 14 lipca 2011 r. i że wobec tego jego prawo do żądania uznania za bezskuteczne wobec masy upadłości B. czynności w postaci ustanowienia hipotek w dniu 17 lutego 2009 r. i w dniu 3 września 2009 r. wygasło, co spowodowało oddalenie powództwa.

Z art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. i art. 534 k.c. w związku z art. 131 p.u.n. wynika, że uprawnienie syndyka do żądania uznania za bezskuteczną wobec masy upadłości czynności upadłego ograniczone jest dwoma terminami, tj. terminem dwuletnim, określonym w art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. i biegnącym od dnia ogłoszenia upadłości, oraz terminem pięcioletnim, określonym w art. 534 k.c.

i biegnącym od dnia dokonania czynności przez upadłego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2008 r., I CSK 93/08, nie publ.). Upływ któregokolwiek z tych terminów powoduje, że uprawnienie syndyka wygasa. Jedynie w wypadku, gdy jeszcze nie upłynął termin pięcioletni, upływ terminu dwuletniego nie wyklucza żądania przez syndyka uznania czynności za bezskuteczną w drodze zarzutu (art. 132 ust. 3 zd. drugie p.u.n.).

Terminy określone w art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. i art. 534 k.c. należą do kategorii terminów zawitych (prekluzyjnych, por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2015 r., III CZP 48/15, OSNC 2016, nr 7-8, poz. 86, i z dnia 28 stycznia 2016 r., III CZP 99/15, MoP 2016, nr 4, s. 171). Problem dopuszczalności stosowania do nich w drodze analogii przepisów o przedawnieniu, w szczególności reguł odnoszących się do przerwania i zawieszenia biegu przedawnienia, stanowi przejaw szerszego zagadnienia dopuszczalności stosowania tych przepisów w tej drodze do terminów zawitych w ogólności. Różnorodność znanych obowiązującemu prawu terminów zawitych, ich niejednolity charakter i zróżnicowanie celów, którym służą, powoduje, że kwestię trzeba rozpatrywać oddzielnie w odniesieniu do konkretnego przypadku (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1978 r., III CZP 39/77, OSNCP 1979, nr 3, poz. 40, z dnia 10 marca 1992 r., III CZP 10/92, OSP 1993, nr 2, poz. 30, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2013 r., II CSK 317/12, nie publ., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2016 r., III CSK 329/15, nie publ.), przy uwzględnieniu każdorazowo poważnych różnic zachodzących między terminami zawitymi i przedawnieniem (por. co do tych różnic uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2013 r., III CZP 2/13, OSNC 2014, nr 2, poz. 10, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2016 r., I CSK 304/15, nie publ.). W grę wchodzi także rozpatrywanie stosowania w drodze analogii przepisów o zawieszeniu lub przerwie biegu przedawnienia do terminów zawitych w zakresie, który może być ograniczony do niektórych z tych przepisów, stosownie do celu, jaki ma być osiągnięty (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2016 r., III CSK 329/15, nie publ.).

Uprawnienie do żądania uznania za bezskuteczne czynności dłużnika lub upadłego dokonanych przez niego z pokrzywdzeniem wierzycieli ma charakter

majątkowy, nie jest jednak roszczeniem w znaczeniu przypisywanemu temu pojęciu w prawie materialnym. Zarówno wtedy, gdy przysługuje ono wierzycielowi (art. 527 i nast. k.c.), jak i wtedy, gdy korzystać z niego może syndyk (art. 527 i nast. k.c. w związku z art. 131 i art. 132 ust. 1 p.u.n.), stanowi szczególny środek ochrony interesu pojedynczego wierzyciela dłużnika albo ogółu wierzycieli upadłego, pozwalający na podważenie czynności dłużnika lub upadłego, które są ważne i rzeczywiste, a więc skutkujące nabycie określonych praw przez osoby trzecie. Względ na wymaganie, aby osoby te, po pewnym czasie, miały ustabilizowaną sytuację, przemawia nie tylko za tym, aby realizacja przedmiotowego uprawnienia była ograniczona terminem, lecz również za tym, aby po jego upływie stabilizacja ta była co do zasady definitywna. Racjonalnym wyważeniem interesu wierzyciela dłużnika bądź ogółu wierzycieli upadłego z jednej strony, oraz osób trzecich, z którymi dłużnik albo upadły dokonał czynności, z drugiej strony, jest rozwiązanie zakładające, że po upływie ustawowo określonego terminu lub terminów wierzyciel lub syndyk nie mogą już skutecznie podważyć tej czynności. Przemawia za tym także wzgląd na pewność obrotu.

Gdy chodzi o termin ustanowiony w art. 534 k.c., to trzeba uwzględnić fakt, że jest to stosunkowo długi termin zawity, wynoszący pięć lat. Należy przyjąć, że jest to wystarczający okres czasu, liczony od chwili dokonania przez dłużnika czynności, w ciągu którego wierzyciel może wystąpić z akcją pauliańską (por. również uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2016 r., III CZP 99/15, MoP 2016, nr 4, s. 171).

Termin ustanowiony w art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. jest z kolei drugim terminem, wyznaczającym granice czasowe realizacji uprawnień pauliańskich, gdy następuje to po tym, jak ogłoszono upadłość dłużnika, a uprawnionym, działającym na rzecz wszystkich jego wierzycieli, jest syndyk. Ustawodawca nie tylko nie wyłączył - w warunkach ogłoszenia upadłości dłużnika - działania terminu określonego w art. 534 k.c. w związku z art. 131 p.u.n. i skutków jego upływu, na co wskazuje art. 132 ust. 3 zd. pierwsze *in fine* p.u.n., ale przewidział ponadto wygaśnięcie uprawnienia do zaskarżenia czynności upadłego po upływie dwóch lat od dnia ogłoszenia upadłości, z zastrzeżeniem wyjątku określonego w art. 132 ust. 3 zd. drugie p.u.n. Łączne stosowanie obu terminów (pięcioletniego i dwuletniego)

oznacza, że w rzeczywistości uprawnienie do zaskarżenia czynności upadłego może wygasnąć z jednej strony - z zastrzeżeniem możliwości podniesienia zarzutu zgodnie z art. 132 ust. 3 zd. drugie p.u.n. - przed upływem terminu pięcioletniego liczonego od dnia dokonania czynności, jeśli wcześniej upłynęły dwa lata od dnia ogłoszenia upadłości, a z drugiej strony przed upływem terminu dwuletniego liczonego od dnia ogłoszenia upadłości, jeśli wcześniej upłynęło pięć lat od dnia dokonania czynności.

W warunkach ogłoszenia upadłości wolą ustawodawcy było zatem dodatkowe czasowe ograniczenie możliwości zaskarżenia czynności upadłego. Jest to w pełni zrozumiałe, skoro ubezszkutecznianie czynności upadłego jest tu instrumentem, który ma służyć spowodowaniu objęcia węzłem upadłościowym składników majątkowych, które ubyły wskutek tych czynności z jego majątku lub do niego nie weszły (art. 134 ust. 1 p.u.n.). Dzieje się to bowiem na potrzeby i w trakcie trwania postępowania upadłościowego, które powinno być zakończone w określonych ramach czasowych. Rekompensatą dla wierzycieli upadłego, wzmacniającą ochronę ich interesów, jest to, że określone czynności upadłego na skutek ogłoszenia jego upadłości stają się bezskuteczne względem masy upadłości z mocy prawa (por. np. art. 127 p.u.n.), co powoduje, że nie mają wtedy zastosowania terminy wynikające z art. 534 k.c. w związku z art. 131 p.u.n. i z art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. Regulacje dotyczące postępowania upadłościowego umożliwiają ponadto syndykowi relatywnie szybkie uzyskanie informacji o czynnościach upadłego dokonanych przed ogłoszeniem jego upadłości (por. m.in. art. 51 ust. 2, art. 53 ust. 2, art. 57 i 58, art. 173 i 174 p.u.n.).

Przedstawione okoliczności przesądzają o tym, że przepisy odnoszące się do przerwy biegu przedawnienia (art. 123-124 k.c.) nie mogą być stosowane w drodze analogii do terminów zawitych przewidzianych w art. 534 k.c. i art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. Oznacza to, że zarzut naruszenia art. 123 § 1 pkt 1 k.c. w związku z art. 132 ust. 3 p.u.n. i art. 534 k.c. jest bezzasadny.

Do odmiennych wniosków nie może prowadzić podniesiony przez powoda w skardze kasacyjnej problem oceny skutków wniesienia powództwa przed upływem terminów określonych w art. 534 k.c. i art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. w sytuacji, w której rozpoznanie sprawy następuje już po tym upływie. Brzmienie

art. 534 k.c. i art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n. wyraźnie wskazuje, że dla dochowania ustanowionych w tych przepisach terminów decydujące jest wystąpienie z żądaniem (w drodze powództwa lub podniesienia zarzutu) przed ich upływem. Bez znaczenia jest już zaś to, kiedy nastąpi rozstrzygnięcie o żądaniu. Dla przyjęcia takiego założenia nie ma potrzeby odwoływania się do przepisów o przedawnieniu.

W razie, gdy czynność ma być uznana za bezskuteczną na podstawie art. 527 i nast. k.c. w związku z art. 131 p.u.n., musi przy tym chodzić o odpowiednie żądanie, zmierzające od uznania czynności za bezskuteczną, a nie do ustalenia, iż jest ona bezskuteczna (art. 189 k.p.c.). Dla dochowania omawianych terminów w tej sytuacji nie wystarcza także wystąpienie z wnioskiem do sędziego-komisarza o uznanie jej za bezskuteczną (np. na podstawie art. 130 p.u.n.). W praktyce, wobec potencjalnych wątpliwości co do bezskuteczności poszczególnych czynności upadłego i podstawy tej bezskuteczności, syndyk, chcąc uniknąć ryzyka upływu terminów określonych w art. 534 k.c. oraz art. 132 ust. 3 zd. pierwsze p.u.n., i będąc profesjonalistą, musi uwzględniać celowość korzystania z instytucji żądania ewentualnego w ramach powództwa względnie równoległego składania wniosku do sędziego-komisarza oraz wytaczania powództwa co do tej samej kwestionowanej czynności upadłego.

Z tych względów, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ oraz art. 108 § 1 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., orzekł, jak w sentencji.

jw

r.g.